
АГРАРНИЙ СЕКТОР ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ, СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

---

*Фербей Г.М., здобувачка освітнього ступеня «бакалавр»,
Рилєєв С.В., к.е.н., доц. кафедри фінансів, обліку і оподаткування
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, м. Чернівці*

Роль аграрного сектора (АС) важко переоцінити. Ця сфера є стратегічно-орієнтованою та/або визначальною для будь-якої країни, включаючи й Україну

В першу чергу, це економічна складова. Сільському господарству (с/г), зважаючи як на внутрішні, так і зовнішні потреби, відведене особливе місце серед галузей економіки України. Воно забезпечує значний внесок у ВВП та вітчизняний експорт. Нажаль у зв'язку із захопленням та анексією частини території України ще у 2014 р., а тепер й повномасштабною військовою агресією РФ, рівень падіння ВВП у с/г секторі (2022 р.) становив 28,4 % [1].

АС також сприяє розвитку інших галузей економіки, таких як переробна промисловість, логістика та транспорт. І знову війна внесла свої «чорні» корективи у розвиток зазначених секторів національної економіки. Зокрема втрати внаслідок порушення логістики становили у 2022 р. 18,5 млрд USD [1]. Блокування морських портів, експортні обмеження, які були запроваджені окремими країнами.

С/г виступає як основна продуктивна система, що забезпечує як громадян окремої країни, так і людства в цілому, продуктами харчування та товарами першої необхідності, без яких практично неможлива життєдіяльність людини. Розвиток АС допомагає забезпечити продовольчу безпеку, запобігти голоду та зменшити залежність від продуктового імпорту.

По-третє, забезпечення розвитку сільських територій [2]. С/г є основною діяльністю у селі та в сільських громадах. Розвиток АС сприяє розвитку інфраструктури, створенню робочих місць та підтримці соціально-економічного розвитку сільських територій.

По-четверте, збереження природного середовища. АС може впливати на стан навколишнього середовища. Розвиток сталого та екологічного с/г допомагає зберегти природні ресурси, зменшити забруднення та зберегти біологічну різноманітність. Але як протипага – тваринництво негативно впливає на озоновий шар нашої планети.

Регіональний розвиток. АС є важливим фактором регіонального розвитку в Україні. Розвиток с/г сприяє розвитку інфраструктури, туристичного та культурного потенціалу регіонів, а також стимулює розвиток малих та середніх підприємств [3], включаючи сфери гастрономічного туризму. Констатуємо факт втрати та «військового забруднення» частини території України, у т.ч. с/г угідь.

Враховуючи всі ці фактори, важливо розвивати АС економіки України, підтримувати фермерські господарства, створювати сприятливі умови для інвестицій та інновацій, підвищувати ефективність виробництва та стимулювати фахівців, у т.ч. їх підготовки, в сфері с/г та АПК. Такий розвиток АС й АПК сприятиме стабільному економічному зростанню, покращенню якості життя населення та зміцненню національної економіки.

Серед основних стратегій розвитку АС у післявоєнний період слід зазначити такі, як:

1. Диверсифікація виробництва. В умовах війни можуть бути обмежені можливості для вирощування певних культур або розвитку певних видів с/г діяльності, зокрема морської аквакультури. Тому важливо розглянути можливості для диверсифікації виробництва, переорієнтувавшись на альтернативні культури або види с/г діяльності.

2. Розвиток підтримки фермерів. Держава може надавати фінансову та технічну підтримку фермерам у цей період: надання кредитів зі зниженими процентними ставками або пільгами, надання с/г техніки та обладнання, надання консультацій та навчання щодо ефективного ведення господарства.

3. Формування аграрних кооперативів. Умови воєнного стану призводять до зменшення доступності та вартості певних ресурсів, таких як насіння, добрива, техніка тощо. Створення аграрних кооперативів може допомогти фермерам об'єднатися для спільної закупівлі ресурсів, обміну досвідом та ресурсами, а також спільного продажу вироблених товарів.

4. Розвиток процесів зберігання та переробки. Варто зосередитися на розвитку інфраструктури для зберігання та переробки продукції. Це дозволить фермерам зберігати продукцію для майбутнього використання, а також переробляти у дорожчу продукцію.

5. Розвиток внутрішнього споживання. В умовах війни є певні обмеження можливості експорту [3]. Тому варто зосередитися на розвитку внутрішнього споживання, підтримці місцевого ринку та споживачів. Залучення місцевих ресторанів, супермаркетів та інших закладів до співпраці з місцевими фермерами може стимулювати внутрішнє споживання.

Важливо зберігати оптимізм та шукати нові можливості у складних умовах воєнного часу для розвитку АС. Розумна стратегія, внутрішня підтримка та постійний пошук інновацій можуть допомогти забезпечити стійкість та розвиток цієї галузі.

Основними напрямками реалізація зазначених стратегій є:

– модернізація та удосконалення інфраструктури. Розширення та поліпшення с/г інфраструктури, такої як системи зрошення, дороги та залізниці, зберігання та переробка продукції. У кінцевому випадку це дозволить забезпечити більш ефективне виробництво, зберігання, транспортування та реалізацію с/г продукції в системі розвитку вітчизняного АПК;

– науково-технічний прогрес. Впровадження новітніх агротехнологій, автоматизації та механізації в с/г може покращити продуктивність праці, врожайність с/г культур, якість продукції та знизити небажані втрати;

– забезпечення продовольчої безпеки країни. Збільшення обсягів виробництва вітчизняної продукції с/г продуктів з одночасним забезпеченням її доступності для населення, враховуючи, зокрема ціновий фактор. Це може бути досягнуто через підтримку (техніко-технологічну, фінансову, правову, консультативну, інвестиційно-інноваційну, податкову тощо) с/г товаровиробників, а також сприяння закупівлям (в цілому, а також за рахунок коштів державного й місцевих бюджетів; суб'єктами у сфері переробки с/г продукції);

– розширення експортного потенціалу. Реалізація даного напрямку дасть змогу збільшити доходи с/г суб'єктів, забезпечить їх внутрішніми власними фінансовими ресурсами, дозволить диверсифікувати зовнішні ринки збуту тощо;

– підтримка фермерських господарств. Розробка та реалізація програм пільгового кредитування, фінансової та іншої підтримки діючих й новостворених фермерських господарств у післявоєнний період;

– стимулювання інвестицій. Необхідним є створення сприятливого інвестиційного клімату, підтримка фінансових інструментів і стимули для інвесторів, а також сприяння технологічному трансферу та інноваціям.

Розробка та реалізація зазначених стратегій (напрямів) сприятимуть розвитку АС України та забезпеченню стійкого економічного зростання, продовольчої безпеки, зайнятості населення, економічного та соціального розвитку с/г територій в післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Русан В. М. Аграрний сектор економіки: підсумки 2022 та прогноз на 2023 рік. *Національний інститут стратегічних досліджень* : офіц. веб-сайт. URL : <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ahraryy-sektor-ekonomiky-pidsumky-2022-ta-prohnoz-na-2023-rik> (дата звернення: 27.10.2023).

2. Халізів Д. В. Розвиток аграрного сектору економіки в умовах воєнного стану. *Наук. вісн. Ужгород. нац. у-ту. Сер.: Право*. 2023. № 79. Т. 2. С. 286-290. URL : <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/288620> (дата звернення: 25.10.2023).

3. Русан В. М. Особливості функціонування аграрного сектора економіки України в умовах війни. *Національний інститут стратегічних досліджень* : офіц. веб-сайт. URL : <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-07/rusan.pdf> (дата звернення: 27.10.2023).

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Чеботарьова Н.М., к.е.н., доц.

Лисенний І.А., студент

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Полтава

Мале підприємництво є невід'ємною складовою сучасної економіки і завдяки йому держава в змозі розвиватися. Але російсько-українська війна, тим більш з початком повномасштабного вторгнення росії, значно вплинула на розвиток малого бізнесу в нашій країні. Проблемам функціонування малих підприємств у таких умовах присвячені наукові роботи Васюти В., Путрі А., Пивоварова В. [1], Гук О., Сомової Є. [2], С. Коробки [3] та інших дослідників. Проаналізуємо основні проблеми, з якими стикаються сьогодні суб'єкти малого підприємництва.

Недостатність фінансових ресурсів. Малі підприємства, зокрема ті, які розташовані на територіях, наближених до лінії бойового зіткнення, мають значні труднощі з отриманням фінансування від банків та інших фінансових установ.

Зниження попиту на продукцію та послуги. Війна призвела до зниження рівня життя населення, що в свою чергу призвело до зменшення споживчого попиту на продукцію та послуги малих підприємств.

Погіршення бізнес-клімату. Війна та зміни в політичному середовищі вплинули на погіршення бізнес-клімату в Україні, що зумовило зростання корупції та зменшення довіри до правоохоронних органів.

Повна чи часткова втрата майна підприємства в результаті активних бойових дій на території, де воно розташовано, або окупації росією той території (і пов'язаних з цим «віджиму», вандалізму, крадіжок майна тощо). Для збереження бізнесу багато підприємців прийняли рішення про релокацію підприємства у більш безпечні регіони країни, розв'язуючи низку організаційних, економічних, логістичних та демографічних проблем [3], пов'язаних з цим процесом.

Зростання вартості виробництва. Через війну відбулося зростання вартості ресурсів та енергії, що зробило виробництво товарів та послуг більш дорогим для малих підприємств.

Обмеження доступу до ринків. Війна спричинила обмеження доступу до окремих ринків, зокрема, на тимчасово окупованих територіях, що вплинуло на можливості розвитку бізнесу.

Погіршення умов життя та роботи значної частини підприємців. Повномасштабна війна та її наслідки призвели до помітного погіршення умов життя та роботи як підприємців, так і найманих робітників.

Задля забезпечення поступового розвитку малого підприємництва в Україні в умовах війни, з нашої точки зору, доцільно проводити такі заходи:

Надання фінансової підтримки. Держава через Фонд розвитку підприємництва в умовах дії воєнного стану має надавати приватним суб'єктам малого підприємництва фінансову та іншу супровідну підтримку, таку як кредити зі зниженими відсотками, а також